

TÜRKİYE'DE İKTİSAT POLİTİKALARI SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNE YAKINSIYOR MU? 2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ ÖNCESİ VE SONRASINA İLİŞKİN BİR KARŐILAŐTIRMA*

Are Economic Policies of Turkey Getting Closer to the Social Market Economy? A Comparison of Before and After the 2008 Global Financial Crisis

Faik ZENGİN** & Ercan EREN***

Özet

1980'lerden itibaren dünya üzerinde hâkim iktisat ideolojisi neo-liberal iktisattır. Keynesyen iktisat sonrasında yaygınlaŐan ve devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması düşüncesine dayanan bu akımın geçerliliği 2008 yılında yaŐanan küresel finansal krizle birlikte deđiŐmeye baŐlamıŐ, buna ilaveten ülkelerde izlenen iktisat politikaları da önemli ölçüde değişim göstermiştir. Türkiye de dâhil olmak üzere birçok ülke, 2008 sonrasında gelenekselin dışında politikalar izleyerek küresel finans krizinin etkilerini bertaraf etmeye çalışmışlardır. Bu politikaların başında sosyal piyasa ekonomisi gelmektedir. 2008 küresel finans krizinin ülkelerin izledikleri iktisat politikalarında sosyal piyasa ekonomisi lehine bir deđiŐime neden olup olmadığı sorusu, incelemeye değer bir husustur. Bu amaçla çalışmada 2008 küresel finans krizi sonrasında Türkiye'nin izlediği politikalarda sosyal piyasa ekonomisi yönünde bir yakınsama olup olmadığı hususu değerlendirilmeye çalışılmıştır. "Temel Bileşenler Analizi" aracılığıyla 2003, 2008 ve 2013 yılları için oluŐturduđumuz sosyal piyasa ekonomisi endeks değerleri, Türkiye'de izlenen ekonomi politikalarının sosyal piyasa ekonomisine yakınsamadığı, aksine 2003 yılından sonra sosyal piyasa ekonomisinden bir nebze de olsa uzaklaŐıldığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler:

Sosyal Piyasa Ekonomisi,
Temel Bileşenler Analizi,
Sosyal Piyasa Ekonomisi
Endeksi.

JEL Kodları:

B15, B19, B55

Abstract

Since the 1980s, the dominant economic ideology over the World has been neo-liberal economics. The validity of this trend, which is based on the idea of reducing the weight of the state in the economy, began to change with the crisis in 2008, and in addition, the economic policies followed in the countries also changed significantly. After 2008 many countries, including Turkey, has sought to eliminate the effects of the crisis by implementing policies outside the traditional. The social market economy is at the forefront of these policies. The question of whether the 2008 crisis caused a change in the economic policies pursued by countries in favor of the social market economy is worth considering. For this purpose, we seek to answer the question of whether there is a convergence in Turkey's economic policies toward the social market economy after 2008 crisis. The social market economy index values that we have created through Principal Component Analysis for the years of 2003, 2008 and 2013 showed that Turkey did not convergence to the social market economy, contrary it slightly went from it.

Keywords:

Social Market Economy,
Basic Components
Analysis, Social Market
Economy index.

JEL Codes:

B15, B19, B55

* Titizlikleriyle ve yerinde önerileriyle çalışmanın geliŐtirilmesine önemli katkılar sağlayan anonim hakemlere çok teŐekkür ederiz.

** Doktora öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, faikzengin@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7293-6076

*** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. ercaeren@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4513-278X

1. Giriş

2008 küresel finans krizi, aslında hâkim iktisat ideolojisinin bir krizidir. 1980’li yıllardan itibaren yükselen iktisat ideolojisi olan neo-liberal iktisat anlayışı, devletin piyasalara müdahale etmemesi durumunda piyasaların kendiliğinden dengeyi sağlayarak piyasa aksaklıklarını gidereceği düşüncesine dayanmaktaydı. Ancak 2008 krizi bu tür bir kendiliğinden denge mekanizmasının mümkün olmadığını gözler önüne sermiştir. Nitekim ulusal ekonomilerde gerek merkez bankaları gerekse de hükümetler hızla çeşitli önlem paketleri açıklayarak krizin etkilerini bertaraf etmeye çalışmışlardır. Kısa vadede üretimin yeniden eski düzeyine döndürülmesi ve toplu şirket iflaslarının önlenmesi için uygulamaya konulan bu politikalar, ülke yöneticilerinin öncelikli iktisadi tercihlerinin ortaya konulması açısından son derece önemlidir. Her ne kadar bu politikaların uygulayıcıları ekonomideki mevcut kurumlar olsa da izlenen politikaların teorik temelleri tek bir iktisat teorisi görüşüne dayanmamaktadır. Bu sebeple ülkelerin kriz dönemlerinde ve sonrasında birden çok iktisadi görüşü benimsediği, hatta bazı noktalarda önemli dönüşümler yaşadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

2008 küresel krizi sonrası ülke yönetimlerinin izledikleri politikaların neo-liberal bir karakter mi gösterdiği yoksa başka iktisat politikası uygulamalarına yakınlaşmaya mı neden olduğu soruları literatürde son dönemlerde yaygın bir tartışma alanı bulunmaktadır. Bu tür soruların cevabı, uygulanan iktisat politikalarının yapısının ve gelecekte ne tür bir iktisadi ideolojinin hâkim olabileceğinin anlaşılması açısından son derece önemlidir. Bu çalışmada son dönemdeki krizler sonrasında sosyal piyasa ekonomisine bir yakınsama olup olmadığı hususu, Türkiye’de yürürlüğe konulan ekonomi politikalarının etkileri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Türkiye’nin izlediği politikaların hangi ölçüde sosyal piyasa ekonomisine yakınsadığının tespit edilebilmesi amacıyla bir endeks oluşturulmuştur. Sosyal piyasa ekonomisi endeksi olarak ifade edilen bu endeksin oluşturulması aşamasında “Temel Bileşenler Analizi (TBA)” yöntemi benimsenmiştir. Bu yöntem ile oluşturulan endeks, Türkiye’nin izlediği politikaların ne derece sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerini içerdiğinin ölçülmesine yardımcı olabilecektir.

Çalışmanın kurgusu şu şekildedir. İkinci bölümde sosyal piyasa ekonomisi açıklanmakta ve sosyal piyasa ekonomisinin ilkeleri ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde sosyal piyasa ekonomisi endeksi oluşturma aşamaları açıklanmakta ve hesaplanan endeks değerleri sunulmaktadır. Dördüncü bölümde ise çalışmanın bulguları değerlendirilerek sonuçlar tartışılmaktadır.

2. Sosyal Piyasa Ekonomisi

Sosyal piyasa ekonomisinin temel düşünceleri, 1930’lü yılların başlarında kurulan *Freiburg Okulu*’nun temelini oluşturan Ordo-Liberalizm fikrinin önemli isimleri olan Walter Eucken, Franz Böhm ve H. Grobmann-Doerth tarafından ortaya atılmıştır. II. Dünya Savaşı’na kadar daha çok Ordo-liberalizm olarak bilinen bu düşünce, savaştan sonra Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke ve Alexander Rüstow’un katılımıyla daha çok “Sosyal Piyasa Ekonomisi” yaklaşımı olarak anılmaya başlanmıştır. Sosyal piyasa ekonomisi sistem olarak ilk kez 1948-1963 yılları arasında Federal Batı Almanya Ekonomi Bakanı olan Ludwig Erhard (1897-1977) tarafından uygulamaya konulmuştur. Daha çok Alman iktisatçıları tarafından

savunulması sebebiyle Ordo-liberalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi, Alman Modeli ya da Alman Neo-Liberalizmi olarak da adlandırılmaktadır (Mureşan, 2014, s. 66).

Sosyal piyasa ekonomisine atıfta bulunulan önemli kavramlar esas olarak aynı ekonomik ideolojiyi savunsa da bu kavramlar arasında küçük de olsa ifade ya da anlam açısından farklılıklar bulunmaktadır. Ordo-liberalizm ifadesinde geçen ‘‘Ordo’’ kelimesi düzen anlamına gelirken, ‘‘liberalizm’’ kelimesi piyasa ekonomisi sistemi ya da bu fikrin uygulama alanı olan kapitalizmi ifade etmektedir. Bu bağlamda sosyal piyasa ekonomisi, içerdiği piyasa ekonomisi kavramı ile kapitalizmi, sosyal kelimesi ile de toplumsal politikaların önemini ne çıkaran bir iktisadi yaklaşımdır. Farklı kelimelerle ifade edilmiş olsalar da bu kavramlardan çıkarılacak temel sonuç, sosyal piyasa ekonomisinin iki temel boyut üzerine inşa edildiğidir: Bunlar ekonomik boyut ve sosyal boyut kavramlarıdır (Aktan, 2015).

Sosyal piyasa ekonomisinin ekonomik düzen boyutunun bilimsel temelleri, *Freiburg Okulu*’nun ekonomik düzen teorisine dayalı olarak geliştirilmiştir. Ancak bu teorinin izleri on altıncı yüzyılın Lutheran¹ dini reformlarında karşımıza çıkmaktadır. Lutheran dini reformları, Protestan Hristiyanların bulunduğu Almanya ve diğer Avrupa lkelerinde sosyal piyasa ekonomisinin gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Luther mezhebine mensup olan halkın devlete karşı itaat ruhu ve tebaa zihniyeti Alman tarihinin zihni sürekliliğini yansıtılması açısından son derece önemlidir (Mureşan, 2014, s. 29). Özellikle Protestanlığın mesleki dayanışma, karşılıklı yardımlaşma ve iş ahlki tesisi yönündeki düşünceleri, sosyal piyasa ekonomisinin ‘‘sosyal’’ boyutunun Almanya ve diğer birçok Avrupa lkelerinde şekillenmesine neden olmuştur (Mureşan, 2014, s. 26).

I. Dünya Savaşı ncesi Otto von Bismarck dönemindeki Almanya’da devletin sosyal denge politikaları uygulamaya başladığı ve aynı zamanda rekabetçi bir piyasa yapısı ortaya koyduğu görülmektedir. Bismarck, 1871 yılında Almanya’da Alman Birliği’ni kurduktan sonra, ekonomik alandaki gelişmeleri akışına bırakmak yerine yönlendirmeyi tercih etmiştir. 1881 yılından sonra izlenen sanayileşme politikalarına paralel olarak Alman İmparatoru I. Wilhelm, sosyal içerikli yasaların çıkarılmasını emretmiş ve bunun zerine Bismarck yaptığı sosyal düzenlemelerle, 1883 yılında hastalık sigortasını, 1884 yılında kaza sigortasını ve 1889 yılında da yaşlılık ve sakatlık sigortasını yasaladıştırmıştır (Randak ve Harald, 1985, s. 38; aktaran Arslan, 2010, s. 17). Daha sonra 1911 yılında emeklilik sigortası ve 1927 yılında da işsizlik sigortası yasaladıştırılmış ve uygulamaya konulmuştur.

Büyük Bunalım sonrası serbest piyasa ekonomisinin okmesi ile birlikte *laissez faire* liberalizmine yönelik eleştiriler daha da sertleşmeye başlamıştır. Bu durum başta Almanya ve İngiltere olmak üzere diğer Avrupa lkelerinde de ekonomilerin toparlanması ve ekonomik düzenin yeniden tesis edilmesi için yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Almanya’da *Freiburg Okulu* merkezli gelişen Ordo-liberalizm ve İngiltere’de gelişen Keynesyen iktisat merkezli bu eleştiriler, piyasa ekonomisine yönelik eleştirilerin daha da güçlenerek sesini duyurmasına neden olmuştur. Bu iki görüşten Keynesyen iktisadın daha ne çıkmasının ve *Freiburg Okulu*’nun temel düşünce yapısı olan Ordo-liberalizmin gelişiminin gölgede kalmasının temel nedeni, Almanya’nın siyasi olarak bir belirsizliğe girmesidir. Bu siyasi belirsizliğin sebebi olan Nazilerin yönetime gelmesi ile diğer tüm alanlarda olduğu gibi bilim adamları da nasibini almıştır (Mureşan, 2014, s. 29-30).

¹ Lutheranizm, bir Alman rahibi , dini reformcu ve teolog olan Martin Luther’in (1483–1546) teolojisi ile özdeşleşen Protestan Hristiyanlığın önemli bir koludur. (Lazerath, 2001, s. 115)

1930’lü yılların başlarında kurulan *Freiburg Okulu*’nun temel ideolojisini yansıtan Walter Eucken, Franz Böhm ve H. Grobmann-Doerth 1936 yılında *Ordnung der Wirtschaft* (Ekonominin Düzeni) adında bir dergi çıkarmaya başlamışlar ve bu derginin ilk sayısında *Görevimiz* başlığı altında *Alman Tarihçi Okulu*’nu eleştiren bir yazı kaleme almışlardır. Bu yazıda asıl amaçlarının, politik ve ekonomik düzenin temel kural ve çerçevesini dikkate alan bir ekonomik anayasa oluşturmak olduğunu belirtmişlerdir. *Freiburg Okulu* asıllı bu üç önemli düşünür ile birlikte II. Dünya Savaşından sonra Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke ve Alexander Rüstow’un da katılımıyla sosyal piyasa ekonomisi düşüncesi gerek teorisyenler gerekse de politika uygulayıcılar arasında giderek daha fazla kabul görmeye başlayan bir düşünce sistemi haline gelmiştir. Bu düşünce sisteminin en önemli ayrıntılarından birincisi bu temsilcilerin *Freiburg Okulu* menşeli olanlar ve olmayanlar şeklinde ayrılmasıdır. İkincisi ise *Freiburg Okulu* mensubu olmayan düşünürlerin bu düşünce sistemine katkısının daha çok II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmasıdır. Üçüncü ayrıntı ise Alfred Müller-Armack’ın siyasetçi kimliği² ve sosyal denge vurgusu ile diğer Ordo-liberalizm anlayışına sahip olan kişilerden ayrışmasıdır. Bu isimler incelendiğinde, tamamının Alman oldukları görülebilir. Buradan hareketle bu kişilerin bir Alman iktisat modeli geliştirme çabası içinde oldukları yargısına ulaşılabilir (Aktan, 2015).

1908 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Rudolf Eucken’in oğlu olan Walter Eucken, Freiburg ekonomi okulunun birincil kurucusu olarak kabul edilmektedir. Eucken’in temel amacı, 19 ve 20. yüzyıllarda etkili olan ve ona göre ciddi hatalar içeren *laissez faire* liberalizm anlayışına dayalı ekonomik düzene karşı çıkmak suretiyle özellikle Almanya’nın II. Dünya Savaşı sonrası dönemde toparlamasına yardımcı olacak ve sosyal dengeyi de içeren yeni bir ekonomik düzen tasarlamaktır. Eucken’in *laissez faire* anlayışına dayalı ekonomik düzene karşı çıkmasında, *Alman Tarihçi Okulu*³ önemli rol oynamıştır (Mureşan, 2014, s. 66). Eucken, *laissez faire* felsefesinin akıllı birey önermelerine, sınırlı devlet anlayışına ve doğal düzen kavramlarına karşı çıkararak piyasanın kendi haline bırakılması durumunda ekonomik sorunların ve tekelleşmelerin kaçınılmaz olduğunu iddia etmiştir. Eucken’e göre tekelleşmelerin önüne geçmek, çıkar gruplarının siyasi alan üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak ve ekonomide rekabeti tesis edebilmek için hukuki kurullarla bezenmiş bir ekonomik düzen oluşturulmalıdır. Bu bağlamda devletin rekabeti teşvik edecek, koruyacak, aksak ve haksız rekabeti engelleyecek ve bunu yapanları cezalandıracak kurullar koyması gerekmektedir. Eucken, 1942 yılında yazdığı “*Ekonomik Anayasanın Temel İlkesi Olarak Rekabet*” adlı makalesinde ekonomik düzenin en önemli ilkesi olarak rekabet kurumunu görmektedir (Eucken, 1942, s. 29). Eucken bu çalışmasında kararlı çerçeve, düzen, ekonomik düzen ve oluşturulmuş düzen kavramlarına odaklanmaktadır. Belirtilen bu kavramlar, Ordo-liberalizmin temel referans kavramları olarak kabul edilmektedir. Bu kavramlarla anlatılmak istenen, fiyat mekanizmasının işlerliğini sağlamak için arz ve talep dengesinin devlet tarafından kollanması ve rekabetçi bir ortamın sürekliliğini sağlamak için tekelleşen piyasalara müdahale edilmesidir. Eucken’in ölümünden sonra eşi Edith Eucken ve öğrencisi K. Paul Hensel tarafından 1950 yılında basılan *Grundsätze*

² 1952-1958 yılları arasında Batı Almanya Federal Ekonomi Bakanlığı Politika Departmanı Komiserliği, 1958-1963 Ekonomi Bakanı Ludwig Erhard başkanlığında Federal Ekonomi Bakanlığı’nda Avrupa İşlerinden Sorumlu Devlet Sekreterliğini yapmıştır.

³ Eucken, her ne kadar *Alman Tarihçi Okulu*’nun etkisinde kalmış olsa da *Tarihçi Okul*’un kuramsal olmayan ekonomik analizine ve ekonomi politikasındaki ilkesiz kuralsız yaklaşımına da karşı çıkararak bir alternatif sistem geliştirmeye çalışmıştır (Vanberg, 2013).

der Wirtschaftspolitik (İktisat Politikasının Temel İlkeleri) adlı kitapta piyasayı düzenleyen politikaların kurucu ve düzenleyici ilkeleri şöyle sıralanmıştır (Eucken, 1990, s. 254-291):

Kurucu İlkeler:

Temel İlke: Tam rekabetin işlediği bir fiyat sisteminin oluşturulması, tüm ekonomi politika önlemlerinin ana kriteri olmalıdır. Rekabeti engelleyen döviz kontrolleri, kredi genişlemesi ve benzeri her türlü kısıtlamalardan uzak durulmalıdır.

Para Politikasının Önemi: Para politikasını ekonomi politikaları çerçevesinde özel bir yere yerleştirme ilkesi düzenleyici bir anlam taşıyor. Bu ilke çerçevesinde ekonominin, para biriminin değerinden ayrı bir yerde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, iyi bir para birimi sadece parasal değerı olabildiğince dengeli tutmak için tasarlanmamalıdır. Ayrıca rekabet mekanizmasında olduğu gibi, mümkün olduğu kadar otomatik olarak çalışmalıdır.

Açık Piyasalar: Serbest ticaretin önünde yasaklayıcı vergilerin ve diğer sınırlandırmaların olmaması durumunu ifade eder. Yurtiçi piyasalar antirekabetçi engellerden korunmalıdır ve dışarıdan gelen avcı fiyatlandırma saldırıları engellenmelidir.

Özel Mülkiyet: Özel mülk rekabetle sınırlandırılması gereken bir güç aracıdır.

Sözleşme Özgürlüğü: Sözleşme özgürlüğü sadece tam rekabet ile uyumlu ölçüde, bir diğer deyişle kartelleri veya diğer taciz edici uygulamaları desteklemediği sürece desteklenir.

Yükümlülük: Yükümlülük ilkesi, kurumsal hukuk bağlamında ele alınmaktadır. Hissedarların çoğunluğu kurumun faaliyetlerinin tamamından sorumlu olmalıdır.

Ekonomik Politikanın Sürekliliği: Ekonomik politikanın sürekliliği, izlenen ekonomi politikasının piyasa katılımcıları için hem güvenilir hem de öngörülebilir olması gerektiği anlamına gelir. Bu sayede ekonomide yatırımlar istikrarlı olarak gerçekleştirilebilir. İstikrar olmadan rekabet olmaz.

Düzenleyici İlkeler

Tekel Sorunu: Devlet sadece tröst oluşumları yasaklamakla kalmamalı ayrıca güçlü rekabet için kurucu ilkelerin uygulanmasıyla sonuçlanacak ekonomik ve yasal bir politika izleyerek, tekeli güç yapılarının ortaya çıkışını önlemeli. Tekel denetimi devlet bağlı tekel denetim otoritesine devredilmeli ve yalnızca hukukun hâkim olduğu bağımsız bir ofis olmalıdır. Diğer bir ifade ile ilgili tarafların baskısına çok daha fazla maruz kalmış olan Ekonomi İşleri Bakanlığı'nın bir bölümü olmamalıdır.

Gelir Politikası: Satın alma gücünün dağılımında önemli farklılıklar oluşmakta ve daha düşük gelir elde edenlerin acil ihtiyaçları henüz tatmin edilmemişken, üretim göreceli olarak önemsiz ihtiyaçları karşılamaya yönelik olmaktadır. Bu nedenle, rekabetçi bir yapıda gelir dağılımının düzeltilmesi gerekir.

Eucken'in kurucu ilkeleri arasında ifade ettiği fiyat mekanizmasının işlerliği, açık piyasalar, özel mülkiyet, sözleşme özgürlüğü, ekonomi politikalarının sürekliliği, para politikasının önceliği ve yükümlülük ilkesi kavramları büyük önem arz etmektedir. Düzenleyici ilkeler ise piyasa gücünün kapsamı ve kontrolü, normal olmayan arz tepkilerinin kontrolü, dış etkenlerin kontrolü, yatırım üzerindeki etkenler dikkate alınarak gelirin adil dağılımını sağlamak şeklindedir. Eucken'in kurucu ve düzenleyici ilkeleri dışında aynı eserde bazı ek ilkeleri de şu şekilde sıralanmıştır: Rekabetçi yasaların olduğu gibi yasama, yürütme ve yargının

müdahalelerinden kaçınma, kapasite kullanım oranında aşırı dalgalanmaları önlemeyi amaçlamış bir yönetim ve iç yardımı destekleme şeklinde sıralanır. Ayrıca bu çerçevede devletin kendisine ilişkin iki ilkesi bulunmaktadır: Baskı gruplarının güçlerini sınırlandırma ilkesi ve duruma göre politika üreten bir yapıdan ziyade ekonomik çerçevenin şekillendirildiği bir yönetime geçiş ilkesi (Eucken, 1990, s. 348).⁴

3. Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeksinin Oluşturulması

Van Hook (2004) sosyal piyasa ekonomisini tanımlarken düzenlemeye tabi olan özel girişimin varlığını, adil rekabet için devlet müdahalesinin gerekliliğini, yüksek büyüme oranı, düşük enflasyon ve düşük işsizlik düzeyi, iyi çalışma koşulları, sosyal refah ve kamu hizmetleri arasında dengenin varlığını öne çıkarmıştır. Wrobel’in (2012) sosyal piyasa ekonomisine ilişkin ortaya koyduğu temel hususlar aşağıda yer alan Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temelleri

Kaynak: Wrobel, 2012, s. 50

Yukarıda yer alan Şekil 1’deki özelliklerden hareketle herhangi bir ekonominin sosyal piyasa ekonomisine ne derece yakın durduğunu veya sosyal piyasa ekonomisinden ne derece iraksadığını tespit etmek mümkündür. Bu çalışmada Türkiye’nin sosyal piyasa ekonomisine yakınlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkiye’nin araştırma öznesi olarak seçilmesinin nedeni ise Türkiye’de gerek istihdam oranının gerekse de işgücüne katılım oranının Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça düşük olması ve sürekli/düzenli gelir elde etmeyen kişilerin toplam nüfus içindeki oldukça yüksek olmasıdır. Bu payın yüksekliği, bireyciliği öne çıkaran neo-liberal iktisat düşüncesinin Türkiye’de henüz tam olarak yaygınlaşmadığının, aksine sosyal piyasa ekonomisi anlayışının daha hâkim olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda Türkiye’nin neo-liberal düşünce ile sosyal piyasa ekonomisi düşüncesi arasında

⁴ Eucken’in dışında Böhm, Grossman-Doerth, Röpke, Rüstow ve Müller-Armack’ın da sosyal piyasa ekonomisi ile ilgili görüşleri mevcuttur. Bu düşüncelerin görüşlerin hakkında daha detaylı bilgi için bkz: Zengin, (2019).

nerede yer aldığının ve bulunduğu konumun zaman içinde nasıl değişim gösterdiğinin tespit edilmesi son derece önemlidir.

Literatürde sosyal piyasa ekonomisi özelliklerinden hareketle kantitatif ölçüm yapan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Van Suntum, Gundel, Lurweg ve Oelgemöller (2012a, 2012b), Shupe (2012, 2013), Helfer (2015), Svoboda (2015) ve Davidescu (2017) bunlardan bir kaçıdır. Van Suntum, Gundel, Lurweg ve Oelgemöller (2012a, 2012b) çalışmasında sosyal piyasa ekonomisini Eucken'in klasik piyasa ekonomisi ilkelerini sınıflandırarak belirlemeye çalışmıştır. Sınıflandırmada toplam 44 gösterge kullanmış ve bu göstergeleri tüm OECD ülkeleri için kullanmıştır. Analiz sonucunda İsveç'in en yüksek skora sahip ülke olduğunu belirlemiştir. Shupe (2012, 2013) tarafından yapılan çalışmada ise sosyal piyasa ekonomisi hesaplamasına kurumsal açıdan yaklaşmış İsveç, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık Avrupa'daki ana sosyal piyasa ekonomisi ülkeleri olarak tespit edilmiştir. Helfer (2015) ise yukarıdaki çalışmalardan farklı olarak sosyal piyasa ekonomisini üç boyutta ele almıştır. Bunlar politik kurumsal kalite, ekonomik kurumsal kalite ve sosyal kurumsal kalitedir. Çalışma sonunda elde edilen bulgular İskandinav ülkelerinin hepsinin sosyal piyasa ekonomisi özelliği gösterdiği şeklindedir.

Bu çalışmada yukarıdaki çalışmalardan farklı bir yöntem ve içerik kullanarak sosyal piyasa ekonomisi endeksi oluşturulacaktır. Bu endeksin oluşturulmasında temel bileşenler analizi (TBA) yöntemi kullanılacaktır. TBA yöntemi, çok sayıda alt göstergeden hareketle orijinal değişkenlerle doğrusal bir ilişkiye sahip olan az sayıdaki göstergenin çıkarımına dayanmaktadır. Yöntemin detayları bir sonraki bölümde açıklanmıştır.

3.1. Temel Bileşenler Analizi

TBA yöntemi, endeks oluşturmada sıkça kullanılan yöntemlerin başında gelmektedir. Bu yöntemin ana avantajı, çalışmalarda kullanılan çok sayıdaki değişkenden hareketle en uygun sonucu en az sayıda veren değişkenlerin tespit edilebilmesine olanak sağlamasıdır. Bu sayede TBA yöntemi sosyal piyasa ekonomisinin hem ana belirleyicilerinin tespit edilebilmesine hem de hesaplanan değerin zaman içinde nasıl değiştüğünün gözlenebilmesine imkân verecektir.

Sosyal piyasa ekonomisi endeksinin oluşturulması aşamasındaki birinci husus boyutlarla ilgilidir. Bu çalışmada dört boyut kullanılmıştır. Bunlar ekonomik boyut, politik boyut, hukuki boyut ve sosyal boyuttur. Bu tür bir sınıflandırmanın tercih edilmesinin ana nedeni sosyal piyasa ekonomisinin sahip olduğu özelliklerle ilgilidir. Sosyal piyasa ekonomisini benimseyen çalışmalar referans alındığında, sosyal piyasa ekonomisini tanımlayan özelliklerin yukarıdaki gibi dört kategoride toplanmasının mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu tür bir sınıflandırmanın, Türkiye'nin sahip olduğu sosyal piyasa ekonomisi düzeyinin belirlenebilmesi için uygun olabileceği düşünülmektedir. Nitekim Helfer (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da benzer bir kategorizasyon tercihinin yapıldığı, ancak bu tercihin farklı bir temelde yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkını ifade eden ikinci husus çalışmada kullanılacak yöntem ile ilgilidir. Bu tezde temel bileşenler analizi (TBA) yöntemi kullanılmıştır. TBA yöntemi, endeks oluşturmada sıkça kullanılan yöntemlerin başında gelmektedir. Bu yöntemin ana avantajı, çalışmalarda kullanılan çok sayıdaki değişkenden hareketle en uygun sonucu en az sayıda veren değişkenlerin tespit edilebilmesine olanak sağlamasıdır. Bu sayede TBA yöntemi sosyal piyasa ekonomisinin hem ana belirleyicilerinin

tespit edilebilmesine hem de Türkiye için hesaplanan değerlerin zaman içinde nasıl değiştiğinin gözlemlenmesine imkân verecektir.

3.2. Sosyal Piyasa Ekonomisinin Bileşik Endeks Yöntemi ile Ölçümü

Sosyal bilimlerde ölçme konusu her zaman tartışmalı konuların başında yer almıştır. Buna karşın ortaya atılan teorilerin geçerliliğinin sınanması ise ancak ölçüm ile mümkün olabilmektedir. Sosyal piyasa ekonomisine ilişkin hususların ölçülmesi konusu da diğer ölçülen değişkenler gibi tartışmaya açıktır. Ancak bu ölçümlerde amaç mümkün olan en doğru sonuçları ortaya koymasını sağlamaktır.

Bileşik endeks yaklaşımı ile analize konu olan ülkelerin sahip olduğu özellikleri dikkate alarak bu özelliklerin sosyal piyasa ekonomisinin karakteristik özellikleri ile örtüşme sıklığından hareketle aralarında bir ilişki ortaya koymayı hedeflemekteyiz. Bu amaç doğrultusunda sosyal piyasa ekonomisine ilişkin bir endeks oluşturabilmek amacıyla çeşitli süreçler izlenmiştir.

Sosyal piyasa ekonomisi bileşik endeksinin oluşturulması aşamasında ilk işlem alt göstergelerin oluşturulması aşamasıdır. Endeks alt göstergeleri, yukarıda ifade edildiği gibi sosyal piyasa ekonomisini temsil eden görüşlerden hareketle oluşturulmuştur. Endeksin hazırlanma sürecinde ilk olarak sosyal piyasa ekonomisi savunucularının eserlerinde yer alan ifadeler dikkate incelenmiştir. Bu çerçevede sosyal piyasa ekonomisinin sahip olması gereken özellikler ortaya konmuştur. Daha sonra bu ifadeler gözden geçirilerek boyutlar oluşturulmaya çalışılmış ve alt göstergeler belirlenmiştir. Son olarak oluşturulan göstergelerin literatürde yer alan diğer çalışmalardaki alt göstergelerle paralellik gösterip göstermediği de incelenmiştir.

2008 krizinin etkisini analiz edebilmek açısından ise göstergelerin 2008 öncesi ve 2008 sonrasındaki değerleri de dikkate alınmıştır. Bu amaçla yukarıdaki değişkenlerin her birinin 2003, 2008 ve 2013 tarihlerindeki değerleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ara tarihler için değişkenlerin birçoğunun değerleri mevcut olmadığından sadece bu üç dönem dikkate alınmıştır. Çalışmada kullanılan verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de sunulmuştur. Çalışmaya ilişkin veriler Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Dünya Bankası (WB) ve Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri Ağı’ndan (SGI-NETWORK) temin edilmiştir.⁵

---

⁵ Verilerin temin edildiği web adresleri;

<https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=PMR#>, (Erişim tarihi 11.07.2019)

<https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>, (Erişim tarihi 11.07.2019)

<https://data.oecd.org/tax/tax-on-payroll.htm#indicator-chart>, (Erişim tarihi 11.07.2019)

<https://data.worldbank.org/indicator/GC.XPN.TRFT.ZS?view=chart>, (Erişim tarihi 11.07.2019)

http://www.sgi-network.org/2016/Time_Series/Quality_of_Democracy, (Erişim tarihi 11.07.2019)

<https://www.internationalpropertyrightsindex.org/countries>, (Erişim tarihi 11.07.2019)

https://www.sgi-network.org/2018/Time_Series/Social_Policies, (Erişim tarihi 11.07.2019)

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	2003		2008		2013	
	Ort.	Std. Sapma	Ort.	Std. Sapma	Ort.	Std. Sapma
Devlet Kontrolü	2.34	1.28	2.42	0.89	2.27	0.83
Girişimcilik Önündeki Engeller	2.18	0.33	1.77	0.11	1.60	0.10
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	0.77	0.41	0.65	0.52	0.59	0.42
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	34.15	8.51	33.71	8.61	34.31	7.41
Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	1.58	0.97	1.89	1.41	2.23	1.78
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	65.48	11.09	62.69	14.47	65.23	14.77
Medya Çoğulculuğu	6.88	0.85	7.25	1.26	7.63	1.89
Medya Özgürlüğü	7.63	1.49	7.25	2.06	7.25	2.50
Kamu Bilgisine Erişim	7.38	0.95	7.38	0.95	8.00	1.41
Sivil Haklar	7.25	1.85	7.38	2.29	7.50	2.68
Politik Özgürlükler	7.63	1.11	7.88	1.49	8.00	2.16
Ayrıştırılmama	7.13	1.80	7.25	1.94	7.25	2.22
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	7.19	1.35	7.48	1.39	7.28	0.70
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	6.94	2.00	7.28	1.98	7.53	1.35
Yargısal Denetim Endeksi	8.75	1.89	8.25	1.50	8.38	2.14
Yargıç Atamaları Endeksi	7.50	1.08	7.25	1.71	7.00	2.16
Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	7.63	1.11	7.00	0.82	7.38	1.49
Yasal Kesinlik Endeksi	8.13	1.89	8.25	2.25	8.50	2.38
Eğitim Endeksi	6.00	1.41	6.25	1.26	6.25	1.71
Sağlık Endeksi	6.75	1.26	7.00	0.82	7.50	1.00
Emeklilik Endeksi	6.25	0.96	6.75	1.26	7.00	1.41
Aile Endeksi	6.50	2.08	6.75	2.22	7.25	2.50
Sosyal İçerim Endeksi	6.00	1.63	6.25	1.71	7.00	1.63
Küresel Eşitsizlik Endeksi	6.93	2.00	7.10	2.14	7.30	2.14

Endeks taslağı oluşturulduktan sonra endeks göstergelerinin madde ayırt ediciliğı, yapı geçerliliğı ve güvenilirlik analizleri aşamalarına geçilmiştir. İlk etapta verilere Shapiro-Wilk normallik testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2’ye göre çalışmada yer alan tüm göstergeler normal bir dağılım sergilemektedir.

Tablo 2. Normal Dağılım Testi

	Shapiro-Wilk Testi					
	2003		2008		2013	
	Test İstatistiği Değeri	Anlamlılık	Test İstatistiği Değeri	Anlamlılık	Test İstatistiği Değeri	Anlamlılık
Gösterge 1	.8990	.4263	.9089	.4764	.8885	.3763
Gösterge 2	.9039	.4509	.9896	.9552	.9765	.8815
Gösterge 3	.9886	.9499	.8548	.2419	.9313	.6020
Gösterge 4	.9678	.8280	.9916	.9654	.9988	.9964
Gösterge 5	.9236	.5573	.9883	.9483	.9720	.8540
Gösterge 6	.8893	.3797	.9743	.8677	.9718	.8523
Gösterge 7	.9714	.8500	.8949	.4064	.9938	.9760
Gösterge 8	.8652	.2793	.9261	.5719	.9815	.9109
Gösterge 9	.9191	.5321	.8885	.3763	.8274	.1612
Gösterge 10	.8913	.3890	.9765	.8815	.8949	.4064
Gösterge 11	.9631	.7982	.9890	.9523	.9271	.5774
Gösterge 12	.8280	.1627	.8965	.4141	.8006	.1032
Gösterge 13	.9191	.5321	.8421	.2017	.9707	.8457
Gösterge 14	.8913	.3890	.8395	.1940	.8885	.3763
Gösterge 15	.7907	.0865	.9890	.9523	.8572	.2504
Gösterge 16	.9271	.5774	.9714	.8500	.9271	.5774
Gösterge 17	.9631	.7982	.9447	.6830	.9890	.9523
Gösterge 18	.8413	.1992	.8511	.2297	.9271	.5774
Gösterge 19	.8274	.1612	.8949	.4064	.9714	.8500
Gösterge 20	.8949	.4064	.9447	.6830	.8572	.2504
Gösterge 21	.8634	.2725	.8949	.4064	.8274	.1612
Gösterge 22	.9984	.9951	.9631	.7982	.9815	.9109
Gösterge 23	.9447	.6830	.9714	.8500	.9447	.6830
Gösterge 24	.9113	.4891	.9103	.4841	.9103	.4841

Bir sonraki aşamada endeks taslağında mevcut olan alt bileşenlerin özellikler açısından sosyal piyasa ekonomisini ölçmede ne derece yeterli olduğunun belirlenmesi amacıyla madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Ayrıca endeksin oluşturulmasında kullanılacak alt göstergelerden birinin çıkarılması durumunda çıkarılan alt göstergenin analizi ne derece zayıflatıldığını gösteren Cronbach Alfa katsayısı da hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayıları

	Düzeltilmiş Madde- Toplam Korelasyonu	Maddenin Silinmesi Duru. Cronbach Alfa Katsayısı	Düzeltilmiş Madde Top. Korelasyonu	Maddenin Silinmesi Dur. Cronbach Alfa Katsayısı	Düzeltilmiş Madde- Top. Korelasyonu	Maddenin Silinmesi Dur. Cronbach Alfa Katsayısı
	2003		2008		2013	
Gösterge 1	.623*	.712	.895*	.568	.697*	.797
Gösterge 2	.444*	.719	.335*	.585	.762*	.802
Gösterge 3	.458*	.717	.689*	.577	.893*	.800
Gösterge 4	.669*	.583	.583*	.293	.797*	.732
Gösterge 5	.255*	.826	.433*	.768	.313*	.700
Gösterge 6	.448*	.735	.507*	.690	.373*	.794
Gösterge 7	.578*	.706	.718*	.535	.883*	.776
Gösterge 8	.649*	.723	.297*	.610	.253*	.799
Gösterge 9	.679*	.720	.479*	.584	.630*	.787
Gösterge 10	.620*	.713	.351*	.578	.854*	.799
Gösterge 11	.691*	.694	.889*	.538	.528*	.785
Gösterge 12	.592*	.713	.699*	.549	.869*	.794
Gösterge 13	.661*	.704	.401*	.582	.769*	.795
Gösterge 14	.273*	.720	.705*	.607	.488*	.805
Gösterge 15	.787*	.709	.366*	.587	.844*	.786
Gösterge 16	.692*	.707	.589*	.538	.603*	.785
Gösterge 17	.591*	.694	.623*	.561	.718*	.785
Gösterge 18	.782*	.703	.641*	.551	.851*	.794
Gösterge 19	.814*	.693	.790*	.547	.484*	.795
Gösterge 20	.692*	.707	.625*	.574	.511*	.804
Gösterge 21	.402*	.719	.599*	.572	.607*	.804
Gösterge 22	.625*	.694	.563*	.548	.630*	.787
Gösterge 23	.616*	.700	.790*	.547	.862*	.785
Gösterge 24	.331*	.708	.264*	.568	.662*	.802

Tablo 3'te yer alan değerler incelendiğinde, her üç yıl için madde-toplam korelasyon değerlerinin 0.255 ile 0.895 arasında değişiklik göstermektedir ve tüm değerler istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Bu bulgu çalışmada yer alan her bir maddenin analizden çıkarılması durumunda analizin zayıflayacağı anlamına gelmektedir. Benzer bir şekilde Tablo 3'te yer alan Cronbach Alfa katsayısı da çalışmada kullanılan verilerin güvenilirliğinin test edilmesine imkân sağlamaktadır. Bu değerler de 0.768 ile 0.805 arasında dağılım göstermektedir. Cronbach Alfa için beklenen katsayı aralığı 0.700 ile 0.850 arasındadır. Çalışmamızdaki alfa katsayılarına ilişkin değerler bu bant içinde kaldığı için tüm değişkenlerin endeks oluşturmada kullanılabilir değişkenler olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.3. Açımlayıcı Faktör Analizi

Yukarıda yer alan madde ayırt edicilik analizi sonrasında oluşturulacak endeksin faktör sayısını belirlemek için öncelikle temel bileşenler analizi yöntemi benimsenmiştir. Sonrasında ise Oblimin döndürme ve temel eksen faktör analizi kullanılarak açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Oblimin döndürme kullanımının nedeni, endekste yer alacak değişkenlerin birbirleriyle ilişkili olabileceği varsayımdır. Daha sonraki aşamada ise alt göstergeleri faktörlere atamak için faktör yükleri incelenmiş ve teorik olarak uygunluk göz önünde bulundurulmuştur. Faktör yükselir mutlak değer olarak 0.40'ın altında olan veya faktör yükü en az iki faktör için mutlak değer olarak 0.40'ın üstünde olan alt göstergelere faktörler atanmamıştır.

Açımlayıcı faktör analizinin yapıpı yapılmayacağı sorusu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett küresellik testi ile değerlendirilmiştir. Tablo 4'te sunulan KMO istatistiğinin göreceli olarak yüksek değeri (0.822) ve Bartlett testinin istatistiksel anlamlılık düzeyi aracılığıyla açımlayıcı faktör analizinin yapılabileceği anlaşılmıştır. Bir diğer ifadeyle analizin örneklem sayısının açımlayıcı faktör analizi yapmak için yeterli görülmüştür.

Tablo 4. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçümü.		.822
Bartlett Küresellik Testi	Chi-Kare	324.766
Serbestlik derecesi		18
Anlamlılık		.000

KMO ve Bartlett testi sonrasında çalışmanın faktör analizinde temel bileşenler analizi ve Horn paralel analizi sonucunda ölçek için varyansın 2003 yılı için %92.06'sını açıklayan özdeğeri 1'den büyük dört faktörlü bir yapı önerildiği görülmüştür. Sonuçlar Tablo 5'de sunulmuştur.⁶

⁶ 2008 ve 2013 yılları için açıklanan varyans oranı sırasıyla %87.16 ve %95.84'tür. Bu değerlerin faktör yüklerine göre dağılımı Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Temel Bileşenler Analizi

Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Açımlayıcı Faktörlerin Karesel Yükleri		
	Toplam	Varyansın %'si	Toplam %	Toplam	Varyansın Yüzdesi	Toplam %
Bileşen 1	11.18	46.57	46.57	11.18	46.57	46.57
Bileşen 2	7.00	29.18	75.75	7.00	29.18	75.75
Bileşen 3	2.69	11.21	86.96	2.69	11.21	86.96
Bileşen 4	1.22	5.10	92.06	1.22	5.10	92.06
Bileşen 5	0.70	2.90	94.95			
Bileşen 6	0.55	2.29	97.24			
Bileşen 7	0.46	1.93	99.17			
Bileşen 8	0.20	0.83	100.00			
Bileşen 9	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 10	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 11	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 12	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 13	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 14	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 15	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 16	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 17	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 18	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 19	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 20	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 21	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 22	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 23	0.00	0.00	100.00			
Bileşen 24	0.00	0.00	100.00			

Çalışmaya ilişkin verilerin açımlayıcı faktör analizinin Oblimin temel eksen döndürme yöntemiyle yapılması durumunda ise 24 alt göstergenin tamamının mutlak değer olarak 0.40'ın üzerinde sadece bir faktörde yüklendiği görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 6'da endeks faktörlerindeki öz değerler toplamı 22.09 ve alt göstergelerin faktör yükleri ise mutlak değer içinde 0.44 ile 0.81 arasında değiştiği görülmektedir. 24 alt faktöre faktör analizi tekrar edildiğinde alt göstergelere ait faktör yüklerinin sadece bir tanesinde faktör yükünün yüksek olduğu görülmektedir. Benzer bulgular 2008 ve 2013 yıllarına ilişkin yapılan analizlerde de karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 6. Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Analizi Sonuçları											
	2003				2008				2013			
	Faktör Yükleri				Faktör Yükleri				Faktör Yükleri			
	Ekonomik Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomik Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomik Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut
Gösterge 1	.71	-	-	-	.69	-	-	-	.75	-	-	-
Gösterge 2	.58	-	-	-	.55	-	-	-	.63	-	-	-
Gösterge 3	.81	-	-	-	.75	-	-	-	.79	-	-	-
Gösterge 4	.69	-	-	-	.63	-	-	-	.66	-	-	-
Gösterge 5	.70	-	-	-	.69	-	-	-	.73	-	-	-
Gösterge 6	.69	-	-	-	.71	-	-	-	.73	-	-	-
Gösterge 7	-	.77	-	-	-	.78	-	-	-	.81	-	-
Gösterge 8	-	.56	-	-	-	.55	-	-	-	.59	-	-
Gösterge 9	-	.47	-	-	-	.51	-	-	-	.44	-	-
Gösterge 10	-	.44	-	-	-	.49	-	-	-	.47	-	-
Gösterge 11	-	.66	-	-	-	.68	-	-	-	.67	-	-
Gösterge 12	-	.62	-	-	-	.64	-	-	-	.65	-	-
Gösterge 13	-	-	.74	-	-	-	.69	-	-	-	.71	-
Gösterge 14	-	-	.71	-	-	-	.72	-	-	-	.73	-
Gösterge 15	-	-	.58	-	-	-	.60	-	-	-	.66	-
Gösterge 16	-	-	.55	-	-	-	.57	-	-	-	.59	-
Gösterge 17	-	-	.69	-	-	-	.73	-	-	-	.74	-
Gösterge 18	-	-	.71	-	-	-	.72	-	-	-	.75	-
Gösterge 19	-	-	-	.66	-	-	-	.68	-	-	-	.69
Gösterge 20	-	-	-	.61	-	-	-	.60	-	-	-	.62
Gösterge 21	-	-	-	.78	-	-	-	.71	-	-	-	.77
Gösterge 22	-	-	-	.65	-	-	-	.69	-	-	-	.63
Gösterge 23	-	-	-	.66	-	-	-	.63	-	-	-	.69
Gösterge 24	-	-	-	.49	-	-	-	.48	-	-	-	.44
Özdeğer	11.18	7.00	2.69	1.22	12.26	6.52	1.96	1.26	13.22	8.06	4.36	2.11
Açıklanan varyans	46.57	29.18	11.21	5.10	44.65	27.14	9.25	6.12	51.44	35.24	7.10	2.06

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda endeks toplam 24 alt gösterge ve ekonomik boyut, politik boyut, hukuki boyut ve sosyal boyut olmak üzere dört gösterge (boyut) olarak düzenlenmiştir.

3.4. Güvenilirlik Analizi

Açımlayıcı faktör analizi sonrasında modelin güvenilirliği iç tutarlılık yöntemiyle incelenmiştir. Endeksin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı her bir boyut için 0.82 ile 0.89 arasında hesaplanmıştır. Endeksin tamamı için hesaplanan değer ise 0.86'dır. Değerler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Endeksin İç Tutarlılık Katsayıları

Boyutlar	Alt gösterge	Alfa Katsayısı
Ekonomik Boyut	6	0.82
Politik Boyut	6	0.84
Hukuki Boyut	6	0.87
Sosyal Boyut	6	0.89
Toplam	24	0.86

Her bir faktörün bileşik endekse katkısının belirlenmesi sürecinde her bir bileşenin varyansının toplam varyans içerisindeki payı dikkate alınmıştır. Bu paylar her bir bileşenin, bileşik endeks içerisindeki ağırlığını belirlemektedir. Nomikos ve MacGregor (1994), Nardo, Saisana, Saltelli ve Tarantola (2005), Mouroa (2007), OECD (2008) ve Davidescu, Paul, Gogonea ve Zaharia (2015) bileşik endeksin oluşturulmasındaki ana adımları şu şekilde tanımlamıştır.

Sosyal piyasa ekonomisi endeksini daha iyi yorumlayabilmek için sosyal piyasa ekonomisi endeksinin değer 0 ile 100 arasında belirlenmiştir. Eğer endeks değer 0 olursa, bu değer o ülkenin sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerinden hiçbirine sahip olmadığı anlamına gelecektir. Eğer endeks değer 100 olursa bu da o ülkenin sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerinin tamamına sahip olduğu anlamına gelecektir. Eğer değer 0 ile 100 arasında yer alırsa, bu durum ilgili ülkenin sosyal piyasa ekonomisinin özelliklerinin bir kısmına sahip olduğu anlamına gelecektir. Yüksek değer, yüksek sosyal piyasa ekonomisi özelliklerine sahiplik anlamına gelmektedir. Analizde kullanılan alt göstergeler toplam dört boyutta düzenlenmiştir. Bu boyutlar ve her bir boyutun alt göstergeleri aşağıda yer alan Tablo 8'de listelenmiştir.

Tablo 8. Boyutlar, Alt Boyutlar ve Alt Göstergeler

Ekonomik Boyut	Ürün Piyasasına İlişkin Düzenlemeler	Devlet Kontrolü
		Girişimcilik Önündeki Engeller
		Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller
Vergiler ve Teşvikler	Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı
		Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı
Politik Boyut	Bilgiye Erişim Özgürlüğü	Medya Çoğulculuğu
		Medya Özgürlüğü
		Kamu Bilgisine Erişim
Siyasi Özgürlükler	Sivil Haklar	Politik Özgürlükler
		Ayrıştırılmama
Hukuki Boyut	Mülkiyet Hakları	Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi
		Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi
	Güçler Ayrılığı	Yargısal Denetim Endeksi
Yargıç Atamaları Endeksi		
Hukukun Üstünlüğü	Yolsuzluğun Önlenmesi Endeksi	Yasal Kesinlik Endeksi
Sosyal Boyut	Sosyal Politika	Eğitim Endeksi
		Sağlık Endeksi
		Emeklilik Endeksi
Aile Politikası	Aile Endeksi	Sosyal İçerim Endeksi
		Küresel Eşitsizlik Endeksi

Tablo 5’de yer alan temel bileşenler analizinin uygulanması neticesinde analizde yer alan göstergelerin dört boyut altında ifade edilebildiğini ve bunların varyansının, toplam varyansın 2003 yılı için %89.97’sini, 2008 yılı için %88.94’ünü ve 2013 yılı için %90.99’unu açıklama kabiliyetinde olduğunu tespit edildiği görülebilir. Optimal temel bileşenlerin seçim sürecinde Kaiser kriteri kullanılmış ve bileşenlerin özdeğerlerinin (eigenvalues) birden büyük olması benimsenmiştir. Tablo 5’de sunulan ampirik sonuçlar 2003 yılı için ilk temel bileşenin varyansının toplam varyansın %48.22’sini açıklama kabiliyetinde olduğunu göstermiştir. İkinci bileşenin açıklanan varyansa katkısı %22.09’dur ve açıklanan toplam varyans bu sayede %70.31’e yükselmektedir. Üçüncü varyansın %10.10’luk katkısı ile açıklanan toplam varyans %80.41’e yükselmekte ve dördüncü bileşen ile bu değer %89.97 olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 6’da yer alan açımlayıcı faktör analizi sonuçları veya bir diğer deyişle bileşen matrisinin farklı ölçeklere sahip olması nedeniyle dönüştürülmesi gerekmektedir. Dönüştürülme işlemi sonucunda elde edilen değerler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Dönüştürülmüş Bileşen Matrisi

		Faktör Analizi Sonuçları											
		2003				2008				2013			
		Faktör Yükleri				Faktör Yükleri				Faktör Yükleri			
Kod		Ekonomik Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomik Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut	Ekonomik Boyut	Politik Boyut	Hukuki Boyut	Sosyal Boyut
Gösterge 1	a11	.73	-	-	-	.71	-	-	-	.77	-	-	-
Gösterge 2	a12	.59	-	-	-	.57	-	-	-	.65	-	-	-
Gösterge 3	a13	.82	-	-	-	.76	-	-	-	.81	-	-	-
Gösterge 4	a21	.71	-	-	-	.63	-	-	-	.69	-	-	-
Gösterge 5	a22	.70	-	-	-	.71	-	-	-	.76	-	-	-
Gösterge 6	a23	.71	-	-	-	.75	-	-	-	.74	-	-	-
Gösterge 7	b11	-	.78	-	-	-	0.77	-	-	-	.83	-	-
Gösterge 8	b12	-	.58	-	-	-	0.57	-	-	-	.63	-	-
Gösterge 9	b13	-	.49	-	-	-	0.50	-	-	-	.55	-	-
Gösterge 10	b21	-	.45	-	-	-	0.43	-	-	-	.49	-	-
Gösterge 11	b22	-	.69	-	-	-	0.66	-	-	-	.69	-	-
Gösterge 12	b23	-	.68	-	-	-	0.62	-	-	-	.67	-	-
Gösterge 13	c11	-	-	.77	-	-	-	0.72	-	-	-	.73	-
Gösterge 14	c12	-	-	.72	-	-	-	0.70	-	-	-	.75	-
Gösterge 15	c21	-	-	.58	-	-	-	0.62	-	-	-	.68	-
Gösterge 16	c22	-	-	.55	-	-	-	0.52	-	-	-	.61	-
Gösterge 17	c31	-	-	.70	-	-	-	0.69	-	-	-	.75	-
Gösterge 18	c32	-	-	.73	-	-	-	0.70	-	-	-	.76	-
Gösterge 19	d11	-	-	-	.68	-	-	-	0.65	-	-	-	.73
Gösterge 20	d12	-	-	-	.63	-	-	-	0.63	-	-	-	.65
Gösterge 21	d13	-	-	-	.79	-	-	-	0.78	-	-	-	.79
Gösterge 22	d21	-	-	-	.66	-	-	-	0.70	-	-	-	.65
Gösterge 23	d22	-	-	-	.67	-	-	-	0.69	-	-	-	.72
Gösterge 24	d23	-	-	-	.51	-	-	-	0.53	-	-	-	.48
Özdeğer		11.18	7.00	2.69	1.22	12.26	6.52	1.96	1.26	13.22	8.06	4.36	2.11
Açıklanan varyans		46.57	29.18	11.21	5.10	44.65	27.14	9.25	6.12	51.44	35.24	7.10	2.06

2008 yılı için ilk boyutun en fazla Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı ile en yüksek korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir (a23 = 0.75). İkinci boyut ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge ise 2003'teki gibi yine medya çoğulculuğudur (b11 = -0.77). Üçüncü bileşen ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge 2003'teki gibi fiziki mülkiyet hakları endeksi iken (c11 = 0.72) son boyutun en fazla korelasyona sahip olduğu alt gösterge yine 2003'te olduğu gibi emeklilik endeksidir (d13 = 0.78). Buradan hareketle ilgili ülkelerde 2008 yılının da sosyal piyasa ekonomisinin boyutlarını etkileyen en önemli alt göstergelerin

sırasıyla teşviklerin toplam harcamalar içindeki payı, medya çoğulculuğu, fiziki mülkiyet hakları endeksi ve emeklilik endeksi olduğunu söylemek mümkündür.

2013 yılı için ilk boyutun en fazla 2003'teki gibi ticaret ve yatırım önündeki engeller ile en yüksek korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir ($a_{13} = 0.81$). İkinci boyut ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge ise 2003 ve 2008'teki gibi yine medya çoğulculuğudur ($b_{11} = -0.83$). Üçüncü bileşen ile en yüksek korelasyona sahip olan alt gösterge diğer yıllardan farklı olarak yasal kesinlik endeksi iken ($c_{32} = 0.76$) son boyutun en fazla korelasyona sahip olduğu alt gösterge yine 2003 ve 2008'te olduğu gibi emeklilik endeksidir ($d_{13} = 0.79$). Buradan hareketle ilgili ülkelerde 2013 yılının da sosyal piyasa ekonomisinin boyutlarını etkileyen en önemli alt göstergelerin sırasıyla ticaret ve yatırım önündeki engeller, medya çoğulculuğu, yasal kesinlik endeksi ve emeklilik endeksi olduğunu söylemek mümkündür.

Her bir boyutun endeks içindeki katkısını hesaplayabilmek için kullanılan ağırlıklar, her bir bileşen için hesaplanan varyansın toplam varyans içindeki oranıyla belirlenmiştir. Standardize edilmemiş sosyal piyasa ekonomisi endeksinin (SPEE) Türkiye (TR) açısından ve t yılı için değeri şu şekilde hesaplanabilir:

$$SPEE_t^{TR} = \sum_{j=1}^{24} \sum_{k=1}^4 x_{t,j}^{TR} \cdot \frac{VAR_k}{TVAR} \cdot TB_{t,j}^{TR} \quad (1)$$

Formülde yer alan x ifadesi analizde yer alan 24 alt boyutun her birinin aldığı ham değeri ifade etmektedir. TR ifadesi Türkiye'yi verirken j terimi 24 alt boyutu ifade etmektedir. Yine denklemde yer alan k terimi de 4 ana boyutu ifade etmektedir. SPEE ifadesi sosyal piyasa ekonomisi endeks değerini, VAR ifadesi hesaplanan varyansı, TVAR ifadesi toplam varyansı, TB ifadesi ise Tablo 9'da hesaplanan döndürülmüş temel bileşeni ifade etmektedir. Tablo 10'da Türkiye ekonomisinin 2003 yılına ait sosyal piyasa ekonomisi endeks değerinin nasıl hesaplandığı gösterilmiştir. 2008 ve 2013 yılları da benzer şekilde hesaplanmıştır ama yer darlığı sebebiyle bu yılların değerlerinin nasıl hesaplandığına dair detaylı tablo verilmemiştir.

Tablo 10. Örnek SPEE Hesaplaması

TÜRKİYE - 2003					
	Ham Değer	Açıklanan Varyans	Toplam Varyans	Faktör Yükleri	Hesaplanan Değer
	$x_{t,j}^i$	VAR_k	$TVAR$	$TB_{t,j}^i$	
Devlet Kontrolü	4.15	0.4657	0.9206	0.73	1.53
Girişimcilik Önündeki Engeller	2.51	0.4657	0.9206	0.59	0.75
Ticaret ve Yatırım Önündeki Engeller	1.29	0.4657	0.9206	0.82	0.54
Vergilerin GSYİH İçindeki Payı	25.20	0.4657	0.9206	0.71	9.05
Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün GSYİH İçindeki Payı	2.46	0.4657	0.9206	0.70	0.87
Teşviklerin Toplam Harcamalar İçindeki Payı	56.25	0.4657	0.9206	0.71	20.20
Medya Çoğulculuğu	6.50	0.2918	0.9206	0.78	1.61
Medya Özgürlüğu	5.50	0.2918	0.9206	0.58	1.01
Kamu Bilgisine Erişim	7.50	0.2918	0.9206	0.49	1.16
Sivil Haklar	4.50	0.2918	0.9206	0.45	0.64
Politik Özgürlükler	6.50	0.2918	0.9206	0.69	1.42
Ayrıştırmama	4.50	0.2918	0.9206	0.68	0.97
Fiziki Mülkiyet Hakları Endeksi	5.32	0.1121	0.9206	0.77	0.50
Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi	4.10	0.1121	0.9206	0.72	0.36
Yargısal Denetim Endeksi	6.00	0.1121	0.9206	0.58	0.42
Yargıç Atamaları Endeksi	6.00	0.1121	0.9206	0.55	0.40
Yolsuzluğuın Önlenmesi Endeksi	6.50	0.1121	0.9206	0.70	0.55
Yasal Kesinlik Endeksi	5.50	0.1121	0.9206	0.73	0.49
Eğitim Endeksi	5.00	0.0510	0.9206	0.68	0.19
Sağlık Endeksi	5.00	0.0510	0.9206	0.63	0.17
Emeklilik Endeksi	5.00	0.0510	0.9206	0.79	0.22
Aile Endeksi	4.00	0.0510	0.9206	0.66	0.15
Sosyal İçerim Endeksi	4.00	0.0510	0.9206	0.67	0.15
Küresel Eşişsizlik Endeksi	4.90	0.0510	0.9206	0.51	0.14
TOPLAM ($SPEE_{2003}^{TUR}$)					43.50

Hesaplamadan elde edilen değere ilişkin yorumlamayı kolaylaştırmak için endeks, 0 (sıfır sosyal piyasa ekonomisi seviyesi) ile 100 (tam sosyal piyasa ekonomisi seviyesi) arasında değerler almak için yüzdelerle sıralama kullanılarak dönüştürülmüştür. Endeksin alabileceği maksimum değerlerden hareketle endeksin en yüksek değeri olan 100 değeri belirlenmiştir. Buna göre formülden yer alan katsayılar kullanılarak hesaplanabilecek en yüksek değer 2003 yılı için 131.40, 2008 yılı için 129,15 ve 2013 yılı için ise 136,10 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin 100 olduğu kabul edildiğinde Türkiye'nin aldığu sosyal piyasa ekonomisi endeksi değerleri Tablo 11'deki gibi belirlenmiş olur.

Tablo 11. Yıllara Göre Türkiye’nin Sosyal Piyasa Ekonomisi Endeksi Değeri

	Hesaplanan Değer			SPE Endeks Değeri		
	2003	2008	2013	2003	2008	2013
Türkiye	43.50	38.15	40.23	33.11	29.54	29.56

Tablo 11 incelendiğinde, Türkiye’nin sosyal piyasa ekonomisi endeks değerlerinin 2003, 2008 ve 2013 yılları için sırasıyla 33.11, 29.54 ve 29.56 şeklinde hesaplandığı görülmektedir. 100 değerinin tam sosyal piyasa ekonomisi değeri olarak belirlendiği düşünüldüğünde, Türkiye’nin sosyal piyasa ekonomisine çok da yakın bir noktada yer almadığı görülebilir. Endeks değerinin zaman içindeki değişimi incelendiğinde ise endeksin en yüksek değeri 2003 yılında aldığı görülmektedir. 2003 yılından 2008 yılına gelindiğinde endeks değerinin azalış gösterdiği ve 29.54 seviyesine gerilediği görülebilir. Kriz sonrasında 2013 yılında endeks değeri düzelme göstermemiş, 2008 değerine çok yakın bir değer olarak 29.56 değerinde kalmıştır. Endeks değerinde küresel krizin başlamasıyla birlikte azalış meydana gelmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında politik boyut ve hukuki boyuttaki aşınma gelmektedir. Ekonomik boyut ve sosyal boyutta her ne kadar küçük iyileşmeler meydana gelse de diğer iki boyutta meydana gelen aşınmaların genel olarak sosyal piyasa ekonomisi endeks değerlerinin 2008 ve 2013 yıllarında 2003 yılına kıyasla daha düşük değer almasında önemli derecede etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bulgular Türkiye ekonomisinde kriz sonrasında sosyal piyasa ekonomisi lehine paradigmatik bir değişim ortaya çıkmadığını göstermiştir. Bu bulgu sonucunda Türkiye’nin kriz sonrasında daha liberal bir ekonomi tercihine yöneldiğini söylemek mümkündür.

4. Sonuç

Keynesyen iktisat ile başlayan devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekliliği fikri ilerleyen yıllarda yerini neo-liberal iktisada terketmeye başlamıştır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren dünyada yaygın olan hâkim iktisat ideolojisi, devletin ekonomiye minimum düzeyde müdahale etmesi gerektiğini savunan neo-liberal iktisat ideolojisidir. Devletin ekonomideki rolünün azaltılması ve piyasanın kutsiyetinin artması, yüksek büyüme oranları ile eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. 2000’li yılların başına gelindiğinde ise düşük enflasyon oranları ve istikrarlı büyüme düzeyi ekonomilerde birlikte görülmeye başlanmıştır. Birçok ekonomist iktisat biliminin artık bilimsel anlamda, sorunları tespit etme ve çözüme bağlamında, en ileri düzeye ulaştığını ve her türlü sorunun üstesinden gelebilecek bilgi birikimine sahip olduğunu düşünmüşlerdir. Ancak 2007 yılında patlak veren ve 2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Küresel Finans Krizi, iktisat biliminin mevcut teorilerinin yeniden sorgulanması gerektiğini göz önüne sermiştir. Teorilerin çizdiği sınırlar ve belirlediği kurallar çerçevesinde şekillenen neo-liberal iktisadın uygulama alanı giderek daralmaya başlamıştır. Krizin ilk etkilerinin yansımaları sonrasında birçok politikacı krizin etkilerini bertaraf etmek için bir dizi yöntemler izlemiştir. Merkez bankaları geleneksel olmayan para politikası stratejileri izleyerek krizin etkilerini yumuşatmak istemiştir. Hükümetler gerek üretimdeki azalış hızının yavaşlatılması ve tersine döndürülmesi gerekse de işsizlik oranının daha kabul edilebilir düzeylere çekilebilmesi için ekonomilere doğrudan müdahaleleri tercih etmişlerdir. Bu uygulamalar hükümetler tarafından

benimsenen iktisat politikalarında bir değişim meydana gelip gelmediği sorusunu beraberinde getirmiştir. Özellikle Avrupa ülkeleri genelinde yöneltilen bu sorunun Türkiye özelinde de ele alınması oldukça önemlidir. Türkiye’de de 2008 krizi sonrasında politik bağlamda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin iktisadi ideolojide bir değişime neden olup olmadığının da araştırılması gereklidir.

Bu çalışmada son dönemdeki krizler sonrasında Türkiye’nin izlediği iktisat politikaları sonrası sosyal piyasa ekonomisine yönelik bir yakınsama olup olmadığı hipotezine cevap aramaya çalışılmıştır. Çalışmada bu amaçla “Temel Bileşenler Analizi” kullanılarak Türkiye için 2003, 2008 ve 2013 yıllarına ilişkin sosyal piyasa ekonomisi endeksi oluşturulmuştur. Bu endeks sosyal piyasa ekonomisinin sahip olduğu dört boyut özelinde oluşturulmuştur: ekonomik boyut, politik boyut, hukuki boyut ve sosyal boyut. Boyutların her biri 6 alt bileşenden oluşmaktadır. Toplamda 24 alt bileşen söz konusudur. Bu alt bileşenlerin faktör yüklerinin belirlenmesi ile oluşturulan endeks sıfır ile yüz arasında değerler almaktadır. Sıfır değeri sosyal piyasa ekonomisinin yokluğunu, yüz değeri ise tam sosyal piyasa ekonomisinin uygulandığını göstermektedir. Türkiye için değerler 2003, 2008 ve 2013 yılları için sırasıyla 33.11, 29.54 ve 29.56 olarak hesaplanmıştır. Endeksin aldığı en yüksek değerin 100 olduğu düşünöldüğünde, Türkiye’nin sosyal piyasa ekonomisine çok da yakın bir noktada yer almadığını söylemek mümkündür. Değerlerin 2003 yılından 2013 yılına kadar izlediği seyir ise azalış yönündedir. Bu bulgu da kriz sonrasında Türkiye’nin sosyal piyasa ekonomisine yakınsamaktan ziyade bir miktar da olsa ıraksadığını göstermektedir. Bu azalışın arkasında yatan en önemli unsur politik ve hukuki boyutta meydana gelen aşınmadır.

Kaynakça

- Aktan, C. C. (2015). Sosyal Piyasa Ekonomisi. Erişim adresi: <http://www.canaktan.org/felsefe-sosyo/ordoliberalizm/sosyal-piyasa>
- Arslan, R. (2010). Sosyal Piyasa Ekonomisi 2008–2009 Ekonomik Mali Krizini Önleyebilir Miydi? *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(13), 15-26. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/yead>
- Davidescu, A. A. (2017). Measuring the social market economy. A composite index approach for EU countries. *In Proceedings of the International Conference on Business Excellence*, 11(1), 227-240. Retrieved from <https://www.degruyter.com>
- Davidescu, A. A., Paul, A. M. V., Gogonea, R. M., & Zaharia, M. (2015). Evaluating Romanian eco-innovation performances in European context. *Sustainability*, 7(9), 12723- 12757. Retrieved from <https://www.mdpi.com/>
- Eucken, W. (1942). Ekonomik anayasanın temel ilkesi olarak rekabet. G. Schmölders (Ed.), *Rekabet, ekonomik performans iyileştirme ve performans seçimi aracı olarak* içinde (p.29-49). Berlin: Duncker & Humblot Press
- Eucken, W. (1990). *Grundsätze der Wirtschaftspolitik* (6th ed.). Tübingen: J.C.B. Mohr Publishing.
- Helfer, H. (2015). *Social market economy: Towards a comprehensive composite index* (Discussion Paper No. 6/2015). Retrieved from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/125070/1/841418047.pdf>
- Lazareth, W. H. (2001). Christians in society: Luther, the bible, and social ethics. *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 115-120. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/epfad>
- Mourão, P. (2007). *Towards a fiscal illusion index* (MPRA Paper No. 9760). Retrieved from https://mpra.ub.uni-muenchen.de/9760/1/MPRA_paper_9760.pdf
- Muşan, Ş. S. (2014). *Social market economy: The case of Germany*. Germany: Springer Cham Heidelberg New York Dordrecht London
- Nardo, M., Saisana, M., Saltelli, A., & Tarantola, S. (2005). Tools for composite indicators building. *European Commission, Ispra*, 15(1), 19-20. doi:10.1.1.958.2519
- Nomikos, P., & MacGregor, J. F. (1994). Monitoring batch processes using multiway principal component analysis. *AIChE Journal*, 40(8), 1361-1375. doi: 10.1002/aic.690400809
- Organization for Economic Cooperation and Development [OECD] (2008). *Handbook on constructing composite indicators, Methodology and user guide*. Paris: OECD Publications,
- Shupe, C. (2012, April). *Measuring the modern social market economy* (Future Social Market Economy Policy Brief No. 2012/04). Retrieved from <http://aei.pitt.edu/73872/1/2012.4.pdf>
- Shupe, C. (2013, March). *A European social market economy? - Index results* (Futures Social Market Economy, Policy Brief No. 2013/03). Retrieved from <http://aei.pitt.edu/73917/1/2013.3.pdf>
- Svoboda, P. (2015). *Does the EU have the competences to achieve the objective of a social market economy?* (Research Paper No. 2015/III/4). Retrieved from <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2711342>
- Van Hook, J. C. (2004). *Rebuilding Germany: The creation of the social market economy, 1945–1957*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Suntum, U., Gundel, S., Lurweg, M., & Oelgemöller, J. (2012a). Defining a modern version of the social market economy. In T. Judah (Ed.), *Index of modern social market economy* (pp. 9-30). Retrieved from https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSSt/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Index_of_modern_social_market_economies.pdf
- Van Suntum, U., Gundel, S., Lurweg, M., & Oelgemöller, J. (2012b). Methodology. In T. Judah (Ed.), *Index of modern social market economy* (pp. 9-30). Retrieved from <https://www.bertelsmann->

stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Index_of_modern_social_m
arket_economies.pdf

- Vanberg, V. (2013). Ordnungspolitik, the Freiburg School and the reason of rules. *Analele Universităţii din Bucureşti Seria Ştiinţe Politice*, 15(1), 23-36. Retrieved from <https://www.ceeol.com>
- Wrobel, R. M. (2012). The social market economy as a model for sustainable growth in developing and emerging countries. *Economic and Environmental Studies*, 12(1), 47-63. Retrieved from <https://www.econstor.eu/handle>
- Zengin, F. (2019). *Sosyal piyasa ekonomisi ve krizler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.